

ZARYS PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO W PŁOCKU

Abstrakt

Artykuł stanowi zarys informacji urbanistycznych o Płocku, ze szczególnym uwzględnieniem okresu od II rozbioru Polski, gdy miasto znalazło się pod okupacją pruską, a trzech pruskich urbanistów-geometrów zaplanowało przekształcić średniowieczny Płock w miasto nowoczesne. Dalszy rozwój Płocka dokonał się począwszy od XIX w. w ramach Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego (zaboru rosyjskiego). Kolejny ważny okres stanowi dwudziestolecie międzywojenne, gdy powstały ważne dla miasta obiekty jak drogi kolejowe, most drogowo-kolejowy, stocznia rzeczna itp., które niestety nie zdążyły zaprocentować ekonomicznie z uwagi na II wojnę światową. Po wojnie i okresie początkowego zastoju gospodarczego miasto zaczęło się uprzemysławiać i rozbudowywać. Ogromne przyspieszenie nastąpiło wraz z decyzją z 1959 r. w sprawie budowy Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych, gdy budownictwo przemysłowe wymusiło budowę nowych osiedli mieszkaniowych. Po okresie prosperity lat 70. nastąpił ogromny kryzys społeczno-gospodarczy w latach 80. Spowodowało to utworzenie w 1989 r. III Rzeczypospolitej Polskiej, kraju niezależnego od ZSRR. Po okresie przejściowym i wprowadzeniu demokracji oraz zasad gospodarki rynkowej nastąpiło kolejne ożywienie gospodarcze, szczególnie po wejściu Polski w 2004 r. do Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: urbanistyka, planowanie przestrzenne, osiedla miejskie

Zarys historii budownictwa w Płocku

W okresie panowania Mieszka I (922/945-992) i Bolesława Chrobrego (967-1025) Mazowsze wchodziło w skład ówczesnego Państwa Polskiego jako jedna z głównych prowincji, Płock został jego stolicą. Założeniem miasta Płocka w układzie przestrzennym stał się drewniany gród obronny zbudowany w końcu X w. na Wzgórzu Zamkowym. Wcześniej w tym miejscu funkcjonował pogański ośrodek kultowy Słowian Mazowieckich. O wyborze tego wzgórza na budowę grodu, a następnie zamku książęcego, zdecydowało obronne położenie tego terenu. Zapewniała go wysoka skarpa, wypiętrzona o ok. 50 m ponad lustro Wisły, otoczona Wisłą i ówczesną rzeką Plotą, płynącą wzdłuż obecnej ul. Mostowej. Z efektów prac wykopaliskowych wynika, że pierwszy gród był otoczony wałem drewniano-ziemnym w kształcie owalnym (o średnicy ok. 50 m) i znajdował się w miejscu obecnego Muzeum Diecezjalnego, od strony Wisły był dodatkowo zabezpieczony podwójną fosą. Utworzenie na Wzgórzu Zamkowym na południowy wschód od grodu – podgrodzia, obsługującego załogę książęcą, stanowiło zaczątek ważnego ośrodka osadniczego i politycznego. Istotnym elementem dla aktywności gospodarczej tego ośrodka była dogodna przeprawa przez Wisłę, sprzyjająca targom. Tędy przybiegała droga handlowa pomiędzy Rusią a Pomorzem i Wielkopolską¹.

W latach 1037-1047, w wyniku buntu pogańskiego, na Mazowszu powstaje nowy byt państwowy ze stolicą w Płocku. Przywódcą zostaje Miećław, zbuntowany cześnik króla Mieszka II Lamberta (990-1034). Jako nowy władca wznosi kamienną kaplicę pałacową z absydą i lożą emporową². Po zwycięskiej bitwie Kazimierza I Odnowiciela (1016-1058) nad Miećławem (zm. w 1047 r.) Mazowsze z Płockiem ponownie zostało włączone pod władzę Piastów. Za panowania Bolesława II Szczodrego (1042-1081) w 1075 r. zostało utworzone w Płocku biskupstwo mazowieckie. Po wypędzeniu z Polski Bolesława Śmiałego – władcy Polski od 1079 r. został jego młodszy brat książę Władysław I Herman (1043-1102), który zarządzał krajem z Płocka. W okresie jego panowania wybudowano monumentalną aulę pałacową (wielopiętrowe palatium o wymiarach 14,2x10,9 m), otoczono gród płocki wałem drewniano-ziemnym oraz murem kamiennym.

Według najnowszych analiz badań archeologicznych najstarszym obiektem murowanym w Płocku był nieistniejący obecnie kościół romański powstały w II połowie XI w. w rejonie obecnego dziedzińca opactwa pobenedyktyńskiego, wcześniej błędnie oceniany jako palatium z rotundą z czasów króla Bolesława Chrobrego. W tymże czasie przed obecną fasadą katedry wzniesiono murowaną romańską rotundę z apsydą (istniała w tym miejscu do końca

XIII w.). Na wysoki poziom kultury wczesnośredniowiecznego Płocka w okresie panowania księcia Bolesława Krzywoustego (1086-1138), młodszego syna Władysława I Hermana, wyjątkowy wpływ miał Aleksander z Malonne (zm. 1156 r.), który pełniąc w latach 1129-1156 funkcję płockiego biskupa równocześnie zajmował się mecenatem artystycznym (pochodził z terenu dzisiejszej Belgii). Z jego inicjatywy powstała w Płocku romańska katedra, konsekrowana w 1144 r.³

O ile początki Płocka związane są od X w. ze Wzgórzem Zamkowym, to pierwsza większa zwarta zabudowa mieszkalna jako osada „przyrodowa” powstała w XI w. w rejonie obecnego placu Narutowicza (Rynku Kanonicznego). U stóp Wzgórza Zamkowego przy przeprawie przez Wisłę powstała osada targowo-rybacka. Od tego czasu płocki zespół osadniczy powiększał się sukcesywnie, powstawały wyspecjalizowane warsztaty rzemieślnicze, nawiązywały się rozliczne kontakty handlowe. Miasto uzyskało charakter rzemieślniczo-handlowy. Na przełomie XI i XII w. w Płocku było piętnaście tabern – karczm. W XII w. i w pierwszej połowie XIII w. na terenie pomiędzy Wzgórzem Dominikańskim a obecną ul. Kościuszki powstała osada wczesnomiejska. Całość dotychczasowej zabudowy stanowiło tzw. miasto biskupie z rynkiem nazywanym w okresie późniejszym Rynkiem Kanonicznym (obecnie placem Narutowicza)⁴.

Zapleczem produkcyjnym dla grodu płockiego oraz innych grodów pełniących centralne funkcje w określonych dzielnicach kraju były liczne wsie służebne, położone w niewielkiej odległości i posiadające zbliżone nazwy. *Przykładowo wieś o nazwie Winiary zajmowała się głównie produkcją wina przeznaczonego na stół książęcy, a wieś Tokary – produkowała drewniane talerze, misy, kubki, itp., w Kobiernikach – powstawały kobierce służące do ozdoby, w Łagiewnikach – wytwarzano piwo i miód, w Cieślach – mieszkali budowniczowie, w Kucharach – zajmowano się obsługą kuchni dworskiej, w Konarach – opiekowano się końmi księcia, w Świniarach – wypasano stada nierogacizny, w Woźnikach – mieszkali wytwórcy wozów konnych, w Kowarach – kowale, w Szewcach – szewcy, w Psarach – hodowcy psów myśliwskich i załoga wspierająca łowy, w Drwatach – drwale, w Rybakach – rybacy.*

Na zahamowanie rozwoju Płocka w XII i XIII w. wpłynęły częste napady i klęski wojenne. Ogromne zniszczenia miasta dokonywane były przez Prusów, Pomorzan, Litwinów, Rusinów i Władysława I Łokietka (1261-1333) w latach: 1222, 1243, 1262, 1286 i 1325.

W okresie panowania księcia Konrada I Mazowieckiego (1187-1247) Płock uzyskał w 1237 r. od biskupa płockiego Piotra I Półkozica przywilej lokacyjny na prawie chełmińskim. Umożliwiło to założenie drugiej osady targowej, która stanowiła odmienną jednostkę o własnym systemie czynszów i sądownictwa. Lokacja ta dotyczyła terenu pomiędzy Wzgórzami Zamkowym i Dominikańskim a grodem – określała granice nowego miasta. Punktami orientacyjnymi w dokumencie lokacyjnym były: *od zachodu – studnia przy kościele Wojława, na północy – studnia żydowska i na wschodzie – cmentarz (kurhany) przy drodze publicznej do Czerwińska* (na północ od klasztoru Dominikanów). Zabudowę Płocka wyznaczały wówczas tereny wokół dzisiejszych ulic Grodzkiej i Małachowskiego oraz placów Narutowicza i Starego Rynku.

W okresie panowania księcia Ziemowita I (1247-1262) doszło do wstępnego scalenia w jeden organizm miejski obu osad płockich: biskupiej i książęcej. Następnym etapem rozwoju Płocka w XIII w. była zabudowa wokół kolegiaty św. Michała – obecnie L.O. im. Marszałka Stanisława Małachowskiego (południowy zachód od obecnego Starego Rynku) i powstanie osiedla kupców i rzemieślników żydowskich (północny wschód od tegoż rynku).

Na przełomie XIII i XIV w. wokół rynku mieszczańskiego (Stary Rynek) utworzyło się miasto książęce. W końcu XIV w. wokół dwóch placów handlowych: rynek biskupi oraz rynek mieszczański powstało miasto średniowieczne. W ocenie wieloletniego dyrektora Muzeum Diecezjalnego w Płocku ks. Tadeusza Żebrowskiego (1925-2014) ówczesny Płock posiadał powierzchnię 14-20 ha (obszar o długości ok. 700 m i szerokości ok. 200-300 m). Kolejna zabudowa dokonana się wokół kościoła św. Idziego (w okolicach obecnej ul. Królewieckiej i południowej części obecnego Nowego Rynku). Według ks. Tadeusza Żebrowskiego pierwszy murowany zespół zamkowy powstał ok. 1290 r. za czasów księcia płockiego Bolesława II (1251-1313), który od 1262 r. do 1275 r. współrządził z bratem księstwem mazowieckim, później zaś zarządzał tylko księstwem płockim. Książę mazowiecki Wacław (1293-1336) zwany Wańką nadał miastu nowe prawo średzkie. W okresie jego panowania (od 1313 r.) Płock przestał być własnością biskupią, natomiast w 1322 r. nastąpiło powiększenie obszaru miasta. Na cele zabudowy przeznaczono tereny kościelne przyległe do Niegłos oraz od ujścia rzeki Brzeźnicy do Wisły wzdłuż jej brzegów do kościoła św. Marcina.

Księstwo płockie zostało w 1329 r. pokonane przez króla czeskiego Jana I Luksemburczyka (1296-1346) i mistrza krzyżackiego Wernera. Funkcjonowało

przez 22 lata jako czeskie lenno. W latach 1351-1370 księstwo znalazło się pod panowaniem króla Kazimierza III Wielkiego (1310-1370). W dokumencie z 5 kwietnia 1361 r. król Kazimierz Wielki przekazał miastu 60 łanów ziemi. Płocki zespół osadniczy obejmował wówczas grunty: *od wsi kościelnej Kostrogaj do wsi kościelnej Trzepowo aż do środka strumienia Brzeźnicy, strumieniem tym do miejsca, gdzie wspomniana rzeczka wpada do Wisły, do środka Wisły mierząc jej szerokość. Od drugiej strony granice począwszy od Długiego Kamienia aż do granic wsi Podolszyce, od tych zaś granic, aż do granic wsi Ośnica, od tych zaś granic ponownie do połowy rzeki Wisły.* Za czasów Kazimierza Wielkiego w latach 1353-1368 miasto zostało otoczone fosą i murem obronnym o długości ok. 1700 m i wysokości 9 m, z basztami co ok. 33 m oraz trzema bramami. Osada miejska była połączona mostkiem nad fosą z zamkiem książęcym, który dodatkowo został wzmocniony drugim murem. Ponadto powstał nowy gotycki kościół farny (obecnie kolegiacki), a przy nim najstarsza płocka parafia pw. św. Bartłomieja.

W 1405 r. księżna Aleksandra (1360-1434), siostra króla Władysława II Jagiełły (1352/1362-1434), księcia żona Siemowita IV (1352-1426) ufundowała szpital św. Trójcy. W czasie wielkiej wojny z Zakonem Krzyżackim w 1410 r. Płock był główną bazą zaopatrzeniową dla wojsk polskich. Do pierwszych murowanych domów gotyckich poza zamkiem należy zaliczyć: tzw. „dom przy murze” (dom prepozyta kapitulnego Dzierżawia) wybudowany ok. 1390 r. (obecnie znany jako Dom Pod Trąbami), dom kanonika Stefana z Maniszewa – wzniesiony ok. 1445 r. (obecnie siedziba Towarzystwa Naukowego Płockiego) oraz dwór biskupi z lat 40 XV w. (obecnie skrzydło gmachu Sądów obok TNP). Pozostałe budynki były drewniane (ok. 200). W wyniku przedwczesnej śmierci księcia płockiego Janusza II (1455-1495) w 1495 r. w okresie panowania króla Jana Olbrachta (1459-1501) nastąpiło przyłączenie księstwa płockiego do Korony i Płock został stolicą województwa i starostwa płockiego⁵.

Od 1529 r. starostwem płockim zarządzała królowa Bona Sforza (1494-1557), żona króla Zygmunta I Starego (1467-1548). Na jej polecenie starosta Andrzej Sieprski (1492-1572) odrestaurował zamek płocki, rozbudował swoją siedzibę – zameczek (obecny Dom Pod Trąbami), wybudował w 1556 r. most przez Wisłę oraz most przez Plotę, który połączył Wzgórze Zamkowe (wówczas Ostrów Tumski) z miastem. W 1580 r. liczba mieszkańców zwiększyła się do ok. 5 tys., a budynków – do ok. 600. Wówczas około połowa zabudowy osady była poza murami obronnymi, gdzie rozciągały się rozległe

przedmieścia zwane od nazw bram miejskich: Bielskim, Dobrzyńskim i Grodzkim (Wyszogrodzkiem) oraz Starą Przystanią (przedmieście nad Wisłą – poniżej skarpy). Według Wawrzyńca z Wrzerecza w 1603 r. Płock zawierał: *budynki wzniesione bądź z cegieł, bądź z drzewa, rynek, ulice, bramy, dojścia i drogi brukowane kamieniami, 14 bogatych kościołów i kaplic.* W latach 1624-1625 w wyniku wielkiej epidemii i głodu zmarło ok. 1500 mieszkańców.

Po tragicznej wojnie w latach 1656-1657 r. ze Szwecją i w okresie zastoju gospodarczego w Płocku pozostało w 1664 r.: *domów mieszczkańskich 36, żydowskich 7, szlacheckich i duchownych kilkanaście, mieszkańców tylko około tysiąca.* Kolejna wojna północna (1700-1721) spowodowała następne ogromne zniszczenia. Według lustracji z 1725 r. w mieście było tylko 10 kamieniczek (5 mieszczkańskich, 2 szlacheckie i 3 żydowskie), 64 domów drewnianych a gmach zamku znajdował się w stanie ruiny. Wielowiekowa drewniana zabudowa Płocka była przyczyną wielkich pożarów, które niszczyły duże części miasta. Największe klęski pożarowe odnotowano w latach: 1511, 1530, 1545, 1616, 1638, 1641, 1656 i 1857. Do ogromnych strat, jakie miasto i mieszkańcy ponosili w wiekach ubiegłych, były zarazy (epidemie), które dziesiątkowały ludzi. Zarazy (tzw. „morowe powietrze”) wystąpiły w latach: 1526, 1552, 1572, 1588, 1603, 1625, 1630, 1652, 1656, 1660, 1661, 1662, 1667, 1708, 1710 i 1734. W 1782 r. Płock liczył tylko 1411 mieszkanców⁶.

W latach 1793-1806 po II rozbiorze Polski Płock pod okupacją pruską został siedzibą władz kamery i regencji. Miasto przestało pełnić funkcję wojewódzką po 298 latach. Z danych Augusta C. Holsche (pruskiego dyrektora regencji białostockiej) zamieszczonych w opracowaniu pt. „Geografia i statystyka Zachodnich, Południowych i Nowych Prus Wschodnich” wynikało, że w 1800 r. w Płocku zamieszkiwało 2578 osób, miasto liczyło 11 kościołów a domów było 389, w tym 27 murowanych. W 1810 r. liczba domów zmniejsza się do 354, natomiast w 1827 r. wzrasta – do 484 (w tym 127 drewnianych). W 1806 r. wojska Napoleona wkraczają do Płocka, od 1807 r. miasto zostało stolicą departamentu w Księstwie Warszawskim. W latach 1803-1816 nastąpiło rozebranie murów obronnych i bram miejskich. W 1812 r. powstał teatr w budynku dawnego kościoła św. Trójcy.

Odbudowa i kolejna rozbudowa miasta poza jego ówczesne granice nastąpiła w drugiej połowie XVIII w. i w wieku XIX. W 1815 r. Płock zostaje miastem wojewódzkim (gubernialnym) w Królestwie Polskim w ramach zaboru rosyjskiego. Trwało to do 1915 r., tj. do zajęcia Płocka przez Niemców (w czasie I wojny światowej).

W 1820 r. powołano Towarzystwo Naukowe Płockie. W latach 1824-1827 Jakub Kubicki wybudował klasycystyczny ratusz. W latach 1836-1839 wybudowany został most łyżwowy na Wiśle. Od 1846 r. uruchomiono żeglugę parową na Wiśle. W 1869 r. otworzono szkołę Niedzielno-Handlową (obecnie Zespół Szkół Ekonomicznych im. Ludwika Krzywickiego) oraz powstało jedno z pierwszych na polskich ziemiach spółdzielcze Stowarzyszenie Spożyców „Zgoda”. Według danych z 1860 r. w Płocku było: 5 kościołów, 2 klasztory, 5 kaplic, 566 domów, w tym 387 murowanych (203 parterowych, 133 jednopiętrowych i 51 dwupiętrowych).

W 1906 r. zostaje uruchomione Gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej (obecnie Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Jagiełły). W dniu 15 sierpnia 1914 r. zakończono budowę kompleksu katedralno-klasztornego mariawitów (Świątynia Miłosierdzia i Miłości). Na przełomie XIX i XX w. liczba domów drewnianych zaczęła się zmniejszać, choć jeszcze w 1913 r. stanowiła blisko 50% wszystkich budynków. Po I wojnie światowej w II Rzeczypospolitej Polskiej Płock zostaje miastem powiatowym w województwie warszawskim. W 1921 r. w Płocku było ok. 1000 domów (w tym 706 murowanych), natomiast w 1939 r. – ok. 1800 budynków (w tym ok. 1300 murowanych). W dwudziestoleciu międzywojennym poza portem rzeczny wybudowano jednotorowe linie kolejowe do Kutna i Sierpca, natomiast dopiero w 1938 r. powstał stały most drogowo-kolejowy na Wiśle.

Po II wojnie światowej w 1960 r. na liczbę 2694 budynków – 1889 stanowiły budynki murowane. W późniejszym okresie Polski Ludowej budowano obiekty wielorodzinne z żelbetowych prefabrykatów wieloblokowych i wielokorytowych, budynki jednorodzinne z cegły lub bloczków, niewielki procent stanowiło budownictwo drewniane. Po 1989 r. zrezygnowano z energochłonnych i nieekonomicznych technologii z bloków prefabrykowanych. Obecnie przeważa budownictwo mieszkaniowe wielorodzinne mieszane – z bloczków i w technologii żelbetowej „na mokro”. W 1970 r. uruchomiono III Ogólnokształcące Liceum. W 1973 r. otwarto Wojewódzki Szpital Zespolony na Winarach. W 1975 r. Płock kolejny raz zostaje miastem wojewódzkim. W 1982 r. ogromna powódź zalewa Radziwie i rozpoczyna się budowa nowego osiedla mieszkaniowego, a w zasadzie dzielnicy mieszkaniowej Podolszyce. W wyniku reformy administracyjnej kraju Płock zostaje od 1999 r. siedzibą powiatu w województwie mazowieckim. Płock – miasto o najdłuższym stażu wojewódzkim przestało pełnić tę funkcję. Na pocieszenie można uznać, że miasto jest stolicą przemysłu

petrochemicznego i siedzibą jednego z największych przedsiębiorstw w Europie Środkowo-Wschodniej (PKN Orlen).

W 2007 r. oddano do eksploatacji nowy most na Wiśle – most Solidarności. 26 lutego 2008 r. Rada Miasta Płocka uchwaliła nowy Statut Miasta Płocka, w którym przyjęto nazwę „Stołeczne Książęce Miasto Płock”.

Początki planowania przestrzennego

Na przełomie XVIII i XIX w. powstało kilka projektów zmieniających zasadniczo istniejący układ przestrzenny Płocka, znacznie rozszerzający obszar miasta. Realizacja tych projektów zatarła nieco czytelny układ średniowieczny. Zlikwidowano miejskie obwarowania urządzając w ich miejscu nowe ciągi uliczne, m.in. Szeroka (obecnie Kwiatka). Ważną osią zabudowy stała się nowa ulica o obecnej nazwie Tumskiej. Nową dzielnicę opartą na układzie szachownicowym zlokalizowano na południowy wschód od Starego Miasta, jej ośrodkiem stał się Plac Panieński (obecnie Plac Obrońców Warszawy). Pierwsze nowoczesne opracowania planistyczne dotyczące Płocka zostały wykonane w okresie zaboru pruskiego przez geometrów: Aleksandra Goppnera (1793 r.), J.W. Schonwalda (1798 r.) i Schmida (1803 r.)⁷. W okresie funkcjonowania Księstwa Warszawskiego (1807-1815) oraz w początkowym okresie Królestwa Kongresowego w ramach zaboru rosyjskiego (1815-1915) wdrożono propozycje Schmida oraz realizacyjny plan przebudowy miasta wykonany w 1823 r. przez Ludwika Mahna. Na polecenie prezesa Komisji Wojewódzkiej gen. Floriana Kobylńskiego (1774-1843), pełniącego tę funkcję w latach 1816-1835 – budowniczy województwa płockiego Ludwik Czechowski-Dallak dokonał w 1832 r. regulacji w planie miasta i zaprojektował kolejne ulice i place. Na przełomie XIX i XX w. terytorium zwartej zabudowy miasta ograniczała Wisła oraz obecne ulice: aleja Kilińskiego, Aleje Jachowicza i Aleje Kobylńskiego. Dla tego obszaru przyjęła się nazwa – miasta kongresowego. Płock liczył wówczas prawie 30 tys. mieszkańców⁸.

Na początku dwudziestolecia międzywojennego na wspólnym posiedzeniu Rady Miejskiej i Magistratu w dniu 13 XII 1920 r. podjęto decyzję o przyłączaniu do Płocka miejscowości leżących w promieniu 4 km od centrum miasta, tj. Radziwia, Grabówki, części Podolszyc, folwarku Niegłosy oraz osad położonych po prawej stronie Parowy, od Niegłos do Wisły wraz z rzeczką Brzeźnicą. Ponadto ustalono, że majątki ziemskie powyżej 60 ha, leżące w promieniu 10 km od centrum Płocka będą

podlegały parcelacji dla potrzeb rozbudowy miasta. Terytorium Płocka bezpośrednio po zakończeniu I wojny światowej w 1918 r. wynosiło 1350 ha, znaczne zwiększenie jego obszaru z 1678 ha w 1921 r. do 2600 ha w 1923 r. nastąpiło po przyłączeniu Radziwia. W okresie II RP Płock pełnił funkcję miasta powiatowego, wzrost zaludnienia według oficjalnych danych wyniósł z 25,7 tys. mieszkańców w 1921 r. do 33,8 tys. - w 1938 r. Okres międzywojenny dla Płocka to okres stagnacji, wynikający z peryferyjnego położenia i braku dogodnej komunikacji z ośrodkami przemysłowymi kraju. Nie mniej w tym dwudziestolecu nastąpił wzrost budownictwa komunikacyjnego: kolejowego, drogowego, mostowego, lotniczego i rzeczno (port i wały przeciwpowodziowe). Niestety te ważne dla miasta i kraju inwestycje ukończone w końcu lat 30. ubiegłego wieku nie spełniły pokładanych nadziei, gdyż napad hitlerowski w 1939 r. uniemożliwił ich wykorzystanie. Rozwój przestrzenny i urbanistyczny miasta od początków jego dziejów zaprezentował geodeta Kazimierz Staszewski w 1937 r. w wykładzie w Towarzystwie Naukowym Płockim, a następnie to opisał. W latach 1935-1939 architekt Władysław Wieczorkiewicz z Warszawskiego Urzędu Wojewódzkiego realizował pracę studialną pt. „Plan zabudowania miasta”. Projektował: *główne arterie komunikacyjne, budynki, zakłady, urządzenia użyteczności publicznej, następnie place publiczne, skwery, parki, ogrody i place sportowe, wreszcie tereny mieszkalne i przemysłowe z podziałem na strefy według sposobu zabudowania jedno lub wielopiętrowego lub mieszanego (...)*. Niestety wybuch II wojny światowej przerwał te prace.

Planowanie przestrzenne i rozwój przestrzenny Płocka po II wojnie światowej

Po II wojnie światowej wyróżnia się dwa okresy funkcjonowania miasta: od 1945 r. do 1989 r. – okres Polski Ludowej, kraju uzależnionego politycznie i gospodarczo od Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (totalitarnego kraju komunistycznego) oraz począwszy od 1989 r., to okres gdy Polska stopniowo odzyskiwała samodzielność i rozpoczęła wdrażanie zasad gospodarki rynkowej oraz gdy w 2004 r. weszła do Unii Europejskiej. W okresie powojennym do 1974 r. Płock był miastem powiatowym, od 1975 r. do 1998 r. – miastem wojewódzkim, od 1999 r. jest gminą grodzką na prawach powiatu. Do końca XX w. następował stopniowy wzrost ludności Płocka: w 1945 r. – 21,0 tys., w 1950 r. – 33,1 tys. (czyli prawie powrót do stanu

z 1939 r.), w 1960 r. – 42,8 tys., w 1970 r. – 71,7 tys., w 1980 r. – 102,5 tys., w 1990 r. – 123,4 tys., w 2000 r. – 130,8 tys., w 2010 r. – 126,3 tys., w 2016 r. – 121,3 tys.

W związku ze stosunkowo małym zniszczeniem Płocka w czasie działań II wojny światowej rozpoczęto w mieście w okresie powojennym realizować głównie prace budowlane naprawcze i remontowe. Najważniejszym zadaniem było zapewnienie mieszkańcom wody i elektryczności oraz uruchomienie fabryk, szkół, szpitala i pozostałych obiektów użyteczności publicznej, jak również cegielni w Parowie nad rz. Brzeźnica. Z uwagi na brak środków finansowych, technicznych i fachowych nie realizowano nowych inwestycji. Przed władzami miasta stała konieczność odbudowy mostu drogowo-kolejowego, który został dopuszczony do ruchu dopiero w 1950 r.

W 1947 r. warszawscy architekci Bolesław Malisz i Kazimierz Lier opracowali perspektywiczny plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta, zakładający wzrost ludności z 28 tys. w 1945 r. do 120 tys. Plan ten został skorygowany w 1955 r. przez archit. Aleksandra Kirowa. Kolejna wersja opracowana w 1958 r. przez archit. Stefana Sobolewskiego ograniczała zaludnienie Płocka do 80 tys. mieszkańców. Plany Kirowa i Sobolewskiego proponowały budowę kolejnego mostu drogowego przez Wisłę w północnej części miasta. Z dniem 12 IX 1953 r. terytorium Płocka zostało rozszerzone w kierunku wschodnim, przyłączono do miasta Kostrogaj, Ośnicę i część gromady Boryszewo Nowe. Miasto zwiększyło swoje terytorium z 2600 ha do 3118 ha. Na terenie Kostrogaju powstała dzielnica przemysłowo-składowa, gdzie wybudowano m.in. Zakłady Stalarki Budowlanej. Poza linią kolejową i dworcem PKP, przy ul. Targowej i Otolińskiej – zlokalizowano nowy kompleks przemysłowy Fabryki Maszyn Żniwnych.

Nowe perspektywy rozwoju otrzymał Płock w wyniku decyzji Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG) o budowie ropociągu z ZSRR do NRD. Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów w dniu 5 stycznia 1959 r. podjął uchwałę o lokalizacji kombinatu rafineryjno-petrochemicznego w okolicach Płocka. Ostateczne ustalenia Rządowej Komisji Lokalizacyjnej nastąpiły w dniu 14 października 1959 r. W następstwie lokalizacji Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych na północ od Płocka w dniu 31 grudnia 1961 r. powiększono powierzchnię miasta o 2076 ha w drodze przyłączenia terenów wsi: Biała Nowa, Biała Parcele, Chełpowo, Draganie Nowe, Maszewo, Maszewo Małe, Powsino i Trzepowo Stare⁹. Ponadto włączono do Płocka również wieś Winiary z przeznaczeniem na budowę

dużego szpitala wojewódzkiego wraz z zapleczem mieszkaniowym. Terytorium miasta zwiększyło swój obszar do 5194 ha. Biuro Projektów Przemysłu Naftowego Bipronaft w Krakowie opracowało Plan Generalny MZRIp. Funkcję głównego projektanta części rafineryjnej pełnili Kazimierz Kachlik, a po nim Jan Hosowicz (oba reprezentowali BPPN Bipronaft w Krakowie), natomiast głównymi projektantami w części petrochemicznej byli Aleksander Błaszczuk i Henryk Hosowicz z Biura Projektów Przemysłu Syntezy Chemicznej Prosynchem w Gliwicach¹⁰.

W 1961 r. został opracowany w Wojewódzkiej Pracowni Urbanistycznej w Warszawie pod kierownictwem architekt Aleksandry Wrońskiej – nowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego Płocka (wyróżniony nagrodą państwową). Był to pierwszy plan miasta na podstawie ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym, która stanowiła prawne podwaliny do opracowań urbanistycznych w powojennym okresie. Plan ten rozwiązywał problemy przestrzenne, ukierunkował rozwój miasta oraz przewidywał wzrost ludności Płocka w 1980 r. do 90 tys. mieszkańców. Zaplanowano w nim nowe przeprawy przez Wisłę (z mostami: drogowym i kolejowym)¹¹. Wszystkie plany zagospodarowania przestrzennego zakładały potrzebę zmiany przebiegu trasy linii kolejowej na terenie miasta oraz budowę nowego mostu kolejowego.

Wraz z rozbudową miasta zaistniała konieczność przebudowy ówczesnego centrum miasta z powiązaniem w jednolity organizm urbanistyczny starej zabytkowej zabudowy z projektowanymi i budowanymi nowymi osiedlami. Podstawową funkcją nowego centrum (po przebudowie) miały być usługi o charakterze ogólnomiejskim. W wyniku powyższego rozpisano w 1962 r. ogólnopolski konkurs urbanistyczno-architektoniczny. Konkurs obejmował obszar o powierzchni 52 ha w rejonie skrzyżowania dwóch głównych ciągów komunikacyjnych: ul. Bielskiej oraz al. Jachowicza i al. Kobylińskiego. Terytorium to było ograniczone ulicami: Nowy Rynek, Królewiecka, Sienkiewicza, Nowowiejska, Łukasiewicza, Tysiąclecia, Bielską i al. Jachowicza. Zwycięskimi autorami dokumentacji urbanistycznej zostali architekci Stefan Putowski i Tadeusz Zieliński z Zakładów Doświadczalnych Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Północną część wyznaczonego obszaru stanowi obecnie os. Tysiąclecia (w fazie projektowania nazywane Centrum Północ). Jego szczegółową dokumentację urbanistyczno-architektoniczną opracował arch. Tadeusz Majewski z Miastoprojekt-Mazowsze w Warszawie.

Płock na początku lat 60. XX w. składa się z pięciu dzielnic mieszkaniowych (osiedli): śródmieście

(obszar zbliżony do tzw. miasta kongresowego z XIX w. – obecnie osiedla Stare Miasto i Kolegialna), Wyszogrodzka, Dobrzyńska, Dworcowa (Mickiewicza), Radziwie i dwóch dzielnic przemysłowych: Kostrogaj i Biała Nowa (obecnie PKN ORLEN) oraz terenów słabo zurbanizowanych: jak Trzepowo i Maszewo.

W latach 60. i 70. rozbudowywały się stare osiedla miejskie i powstały nowe: Tysiąclecia, Dobrzyńska (obecnie Miodowa i Skarpa), Łukasiewicza i Winiary, natomiast w latach 80. i 90. osiedla: Mickiewicza (obecnie os. Kochanowskiego i os. Dworcowa) i Międzytorze oraz Podolszyce (początek realizacji zabudowy). Największy wpływ na urbanistykę i wygląd architektoniczny nowych osiedli uzyskali architekci: Tadeusz Kobyłański i Jadwiga Grębecka z Biura Projektów Miastoprojekt-Stolica w Warszawie (os. Dobrzyńska); Tadeusz Majewski (os. Skarpa A); Zbigniew Sokołowski (os. Skarpa B); Tadeusz Majewski (os. Łukasiewicza); Katarzyna Wysocka i Edward Wysocki z Wojewódzkiego Biura Projektów Arwo w Warszawie (os. Mickiewicza), Jerzy Kulesza z Miastoprojekt w Warszawie (os. Międzytorze); Edward Wysocki z Wojewódzkiego Biura Projektów „Arwo” w Warszawie (os. Podolszyce Północ i os. Zielony Jar); Marcin Przyłubski z WBP Arwo w Warszawie (os. Podolszyce Południe). Na przełomie lat 60. i 70. architekt Zbigniew Sokołowski pracował nad wielowariantowym studium rozwoju kierunków Płocka oraz nad szczegółowym planem zagospodarowania skarpy płockiej (Os. Skarpa B) i Kępy Sobótka¹².

W latach 1974-1982 prace nad planem zagospodarowania przestrzennego Płocka w fazie wstępnej koncepcji urbanistycznej (aktualizacja Planu Ogólnego Miasta) prowadzili architekci Janusz Łabuz i Ignacy Bładowski, co umożliwiło m.in. budowę osiedli miejskich w Podolszyczach na początku lat 80. ubiegłego wieku¹³. Prace urbanistyczne z wykorzystaniem jego przestrzennej koncepcji były kontynuowane jako plan miejscowy i zakończone przez zespół: Czesław Korgul, Barbara Piosik i Lidia Sokołowska pod kierownictwem arch. Alicji Krymowej (głównego projektanta). Plan ten, opracowany w Wojewódzkim Biurze Planowania Przestrzennego w Płocku, uzyskał pozytywną opinię Głównej Komisji Urbanistycznej resortu budownictwa i w 1984 r. został uchwalony przez Radę Miasta Płocka pod nazwą: „Plan zagospodarowania przestrzennego jednostek osadniczych miasta Płocka”. Obowiązywał on do czasu zmiany przepisów planistycznych w 2003 r.

W oparciu o ten dokument w Zakładzie Planowania Przestrzennego Towarzystwa Urbanistów

Polskich – w Pracownia w Płocku archit. Alicja Krymowa opracowała dla miasta kilka miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w tym uchwalony w 1994 r. szczegółowy plan zagospodarowania przestrzennego śródmieścia Płocka (wraz z architektem Janem Lemańskim). Plan województwa płockiego opracowany w 1978 r. przez Tadeusza Kowalczyka zakładał rozwój miasta do 200 tys. mieszkańców. Był to plan przewidujący szeroką rozbudowę całego ówczesnego województwa płockiego, w tym infrastruktury Płocka z budową osiedli mieszkalnych na Podolyszczach, w Górach i Maszewie¹⁴.

W 1982 r. przyłączono do prawobrzeżnego Płocka tereny leżące na wschód (w kierunku Warszawy), tj. Podolszyce, Imielnicę i Borowiczki, rozszerzając granice miasta o dalsze 1450 ha (razem 6640 ha). W 1984 r. Janusz Łabuz wspólnie z architektami Markiem Dzięglewskim i Leszkiem Narkowiczem we współpracy z prof. Lechem Wysokińskim opracowali projekt zagospodarowania i ustabilizowania skarpy płockiej¹⁵.

W czerwcu 1994 r. Oddział Towarzystwa Urbanistów Polskich w Płocku w imieniu władz Płocka ogłosił konkurs urbanistyczny na opracowanie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Płocka”. Funkcję sekretarza organizacyjnego konkursu pełniła Barbara Piosik, natomiast ocenę prac dokonało jury pod przewodnictwem prof. Zygmunta Ziobrowskiego z Krakowa. W trakcie rozstrzygania tego konkursu w dniu 26 czerwca 1996 r. zdarzyły się różne koncepcje rozwoju miasta. Płoccy architekci i urbaniści pod kierownictwem Ignacego Bładowskiego uznali, że miasto powinno się rozbudowywać jak dotychczas – pasmowo (wzdłuż Wisły od Brwilna Górnego i Maszewa w kierunku Słupna). Natomiast według studium zagospodarowania przestrzennego, opracowanego przez urbanistów z Warszawy pod kierownictwem archit. Marcina Świetlika, rozwój Płocka powinien odbywać się równomiernie we wszystkich kierunkach, co uzyskało zatwierdzenie w 1998 r.

Ostatnie powiększenie miasta nastąpiło z początkiem 1997 r. poprzez włączenie do lewobrzeżnego Płocka osad: Góry, Ciechomice, Longinus, Tokary-Rąbież i Budy Dolne (wzrost o 2165 ha). Powiększenie miasta do 8805 ha wynikało z potrzeby przygotowania terenów pod dojazd II przeprawy mostowej przez Wisłę, które razem z nowym mostem oddano do eksploatacji na początku 2008 r. Obecnie w fazie wstępnej są prace projektowe pod realizację kolejnego mostu przez Wisłę na planowanej trasie północno-zachodniej obwodnicy miasta¹⁶.

Dotychczasowy rozwój urbanistyczny Płocka wzdłuż obu brzegów Wisły spowodował utworzenie

się wydłużonego układu strefowego. Do tego układu dostosowany został układ komunikacyjny miasta, w którym główne ciągi przebiegają równolegle lub prostopadłe do rzeki. Centralna część Płocka znajduje się po prawej stronie rzeki w większości na wysokim masywie, gdzie na szerokości ok. 2 km dominuje zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna wraz z usługami, natomiast w osiedlach peryferyjnych dominuje zabudowa jednorodzinna. Za tą strefą, na północy i północnym wschodzie, znajduje się strefa przemysłowa (Płock Biała i Kostrogaj), natomiast przy Wiśle na dolnym tarasie w wąskim pasie są tereny zielone. Odwrotnie jest po lewej stronie rzeki, gdzie na niskim poziomie (w terenie zalewowym), znajduje się niska zabudowa mieszkalna Radziwia oraz tereny rolnicze, rekreacyjne i nieużytki. Zabudowany w większości indywidualnymi budynkami mieszkalnymi stosunkowo wąski taras górny w tej części miasta (Góry i Ciechomice) jest oddalony od rzeki o ok. 3 km (z wyjątkiem zabudowy Radziwia).

Nadzór nad planowaniem przestrzennym i rozwojem przestrzennym Płocka po II wojnie światowej pełniło wiele jednostek podległych władzom miasta. W początkowym okresie Polski Ludowej taką funkcję pełnił Dział Techniczny Miejskiej Rady Narodowej, którego zakres działania obejmował głównie: sprawy budownictwa miejskiego, nadzoru budowlanego, budowy i utrzymania ulic i placów publicznych. W 1953 r. MRN powołała Miejską Dyрекcję Budowy Osiedli Robotniczych, która zajęła się profesjonalnie działalnością inwestycyjną dla budownictwa mieszkaniowego oraz użyteczności publicznej. MDBOR zlecała warszawskim biuram projektów poprzez konkursy i zamówienia opracowywanie dokumentacji urbanistyczno-architektoniczno-budowlanej dla kompleksów mieszkaniowych oraz osiedli mieszkalnych. Kolejną jednostką inwestorską zajmującą się rozwojem miasta, przygotowującą m.in. nowe tereny pod budownictwo mieszkaniowe oraz nadzorującą cały proces inwestycyjny była Okręgowa Dyrekcja Inwestycji Miejskich.

Po utworzeniu województwa płockiego w 1975 r. powołano Wojewódzką Dyrekcję Rozbudowy Miast i Osiedli Wiejskich. W okresie późniejszym na bazie WDRMiOW powstały Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego i Wojewódzka Dyrekcja Inwestycji, która po wyodrębnieniu się w 1991 r. Rejonowej Dyrekcji Inwestycji w Kutnie przekształciła się w Dyrekcję Inwestycji w Płocku. Dyrektorami Okręgowej Dyrekcji Inwestycji Miejskich byli: Sobczak i Kazimierz Badowski. Od 1975 r. do 1984 r. Zbigniew Michalski pełnił funkcję dyrektora Wojewódzkiej Dyrekcji Rozbudowy Miast i Osiedli Wiejskich.

Kolejnymi dyrektorami Wojewódzkiej Dyrekcji Inwestycji i Dyrekcji Inwestycji w Płocku byli Grzegorz Kęsicki, Józef Krawczyk, Tadeusz Leszczyński i Paweł Gromunt. Od 1975 r. do koordynacji spółdzielczego budownictwa mieszkaniowego w województwie płockim powołano Wojewódzki Związek Spółdzielczości Mieszkaniowej. WZSM utworzył pierwsze spółdzielcze służby projektowo-inwestycyjne oraz powołał Biuro Projektowe Inwestprojekt, którym kierowali: Mieczysław Bandurski, Maciej Wróblewski, Mieczysław Kamiński, Wiktor Kozak i Edmund Miecznikowski.

W okresie PRL-u i III RP wiodącą rolę w obszarze urbanistyki Płocka pełnili kolejno główni architekci miasta i im podległe jednostki administracyjne, które w różnych okresach posiadały różne nazwy. Nadzór nad przygotowaniem i realizacją planów rozbudowy Płocka sprawowali architekci miejscy: Stanisław Staszewski, Filipkowski, Czesław Korgul, Bogusław Podolski, Tadeusz Roguski (1983-1985), Andrzej Marciniak (1985-1990), Ireneusz Jabłoński (1991-1992), Leszek Mroczyński (1993-1995), Tomasz Królikowski (1995-1996), Iwona Wierzbicka (1996-2007), Krzysztof Kwiatkowski (2007-2011) i Leszek Narkowicz (2011-2014). Obecnie strategicznym i przestrzennym rozwojem miasta w imieniu Prezydenta zajmuje się głównie Z-ca Prezydenta Miasta ds. Rozwoju i Inwestycji Jacek Terebus oraz podległe mu jednostki zarządzane przez: dyrektora Wydziału Rozwoju i Polityki Gospodarczej Miasta Anetę Pomianowską-Molak i kierownika Referatu Planowania Przestrzennego Łukasza Ozimka.

W okresie od 1975-1998 funkcję nadzorczą pełnili także architekci wojewódzcy: Jerzy Machowicz, Ignacy Bładowski i Stanisław Żurański (1982-1998), który w latach 1990-1998 był równocześnie dyrektorem Wydziału Gospodarki Przestrzennej Urzędu Wojewódzkiego w Płocku. Gdy w kraju od 1961 r. zaczęły działać służby urbanistyczne – w Płocku powstała Miejska Pracownia Urbanistyczna, którą kolejno kierowali architekci: Henryk Sęczykowski, Zbigniew Sokołowski, Czesław Korgul, Ignacy Józef Bładowski i Janusz Łabuz. W powołanym w 1982 r. Wojewódzkim Biurze Planowania Przestrzennego kierownicze funkcje pełnili: Jerzy Machowicz, Ignacy Józef Bładowski, Irena Gajewska-Łuczak, Stanisław Żurański, Barbara Piosik, dr Tadeusz Kowalczyk, Paweł Paprocki i Lidia Sokołowska. Po likwidacji województwa płockiego zlikwidowano WBPP w Płocku i utworzono Oddział Terenowy w Płocku Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego w Warszawie, którym początkowo zarządzała Ewa Pietrzak, później Piotr Brzeski. Obecnie od początku 2018 r. funkcję dyrektora pełni Ewa Baranowska. Jednostka

ta zajmuje się pewnymi elementami projektowania urbanistycznego w ramach ustalonej specjalizacji w województwie warszawskim.

Ważną rolę w tej dziedzinie spełniło utworzone w 1976 r. z inicjatywy Benedykta Czarneckiego Koło Towarzystwa Urbanistów Polskich w Płocku, które w 1982 r. przekształciło się w Oddział Miejski TUP (w latach 90. ubiegłego wieku liczył ok. 70 członków). Funkcję prezesa Oddziału TUP w Płocku po Benedycku Czarneckim pełnili: Irena Gajewska-Łuczak, Ignacy Józef Bładowski, Alicja Krymowa (1986-1998), Barbara Piosik, Elżbieta Rutkowska, od 2006 r. Alicja Pejta-Jaworska. Pracownia Terenowa w Płocku Wojewódzkiego Biura Projektów Arwo w Warszawie funkcjonowała do 1984 r., zawiadywana była kolejno przez Tadeusza Olgebranda (1973-1975) i Bolesława Pakulskiego (1975-1984). Pracownia ta przekształcona w Mazowieckie Biuro Projektów Mapro, kierowana od 1984 r. do 2005 r. przez Zbigniewa Michalskiego, stała się w końcu ubiegłego wieku ważnym projektantem wielu rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych i budowlanych w mieście. Kolejni prezesi Mapro: Zbigniew Ulicki (2005-2007), Jadwiga Wrona (2007-2011) i Jan Wyrębkowski (2011-2012).

Należy również odnotować liczącą się pozycję utworzonego przez Romana Matuszaka w 1983 r. Biura Techniki Komunalnej Betek (powołanego bazie Pracowni Projektowej Przedsiębiorstwa Budownictwa Komunalnego). Kolejni szefowie Beteku to: Zygmunt Szamel, Piotr Pikulski, Janina Stawecka, Bogumiła Prokop, Paweł Gromunt, Andrzej Bromgau, Piotr Pikulski, Andrzej Bromgau.

W podsumowaniu należy stwierdzić, iż w historii Płocka ważną rolę odegrały działania inspiracyjne i opracowania wielu planistów, geodetów, drogowców, urbanistów i architektów (daty w nawiasach obok nazwisk informują o zakończonych terminach realizacji ważnych opracowań urbanistycznych lub publikacyjnych).

Do tego elitarnego grona należy zaliczyć m.in.: Goppnera (1793 r.), T.W. Schonwalda (1798 r.), Schmida (1803 r.), Ludwika Mahna (1823 r.), gen. Floriana Kobylińskiego, Rajmunda Rembielińskiego, Ludwik Czechowski-Dallak (1832), Kazimierza Staszewskiego (1937 r.), Władysława Wieczorkiewicza (1939), Bolesława Malisza (1947 r.), Kazimierza Liera (1947 r.), Aleksandra Kirowa (1955 r.), Stefana Sobolewskiego (1958 r.), Zbigniewa Sokołowskiego (1963 r., 1975), Chrabalskiego, Ligię Sokołowską, Tadeusza Kobyłańskiego (1960), Jadwigę Grębecką (1960), Aleksandrę Wrońską (1961 r.), Henryka Sęczykowskiego, Stefana Putowskiego (1962 r.), Tadeusza Zielińskiego (1962 r.), Tadeusza

Majewskiego (1961 r., 1963 r., 1970 r.), Jerzego Kuleszę (1971 r.), Tadeusza Kowalczyka (1978 r.), Bogusława Podolskiego, Tadeusza Olgebranda, Marię Rerutkiewicz, Ignacego Bładowskiego, Edwarda Wysockiego (1981 r.), Małgorzatę Wysocką, Marcina Przyłubskiego (1982 r.), prof. Jakuba Wujca, Juliusza Słobodziana, Janusza Łabuza (1974 r., 1981 r.), Czesława Korgula (1981 r.), Barbarę Piosik (1981 r.), Irenę Gajewską-Łuczak, Alicję Pejta-Jaworską, Janusza Orłowskiego, Alicję Krymową (1984 r., 1994 r.), Pawła Paprockiego, Jana Rolle, Jana Le-mańskiego (1994 r.), Marcina Świetlika (1998 r.), Tadeusza Głosa, Małgorzatę Gontarek, Iwonę Wierzbicką (2006 r.), Piotra Brzeskiego, Krzysztofa

Kwiatkowskiego, Adrianę Hibner, Pawła Hibnera, Helenę Różycką i Leszka Narkowicza. Do tego grona należy włączyć również króla Kazimierza Wielkiego – z uwagi na jego decyzję o budowie murów obronnych miasta i zamku (XIV w.), która przez wiele wieków odciskała się na urbanistyce miasta¹⁷.

Rozwój przestrzenny Płocka wykazuje trwałość form przestrzennych miasta. Określone drogi, obiekty mostowe, place, budynki, kompleksy budynków, kolonie mieszkalne, osady, osiedla miejskie czy dzielnice pełniły określone funkcje urbanistyczne oraz mają charakter historyczny i zabytkowy, stąd stanowią istotną wartość społeczno-materialną¹⁸.

Przypisy

- ¹ J. Chojnacki, *Problemy architektonicznego zagospodarowania Wzgórza Tumskiego w Płocku*, Płock 1969.
- ² A. Gołębniak, M. Trzeciecki, *Stan badań nad aglomeracją płocką w okresie od IX w. do czasu powstania miasta samorządowego*, s. 27-38 [w:] *Płock wczesnośredniowieczny*, Warszawa 2011.
- ³ W. Szafrński, *Początki i rozwój grodu i ośrodka miejskiego do roku 1138*, s. 17-58 [w:] *Dzieje Płocka*, wyd. 1, Płock 1973.
- ⁴ T. Kordala, *Płock w zaraniu dziejów*, Płock 1995.
- ⁵ B. Czarnecki, A. Krymowa, *Zarys rozwoju przestrzennego miasta do 1793 r.* [w:] *Dzieje Płocka. Tom I. Historia miasta do 1793 r.*, wyd. 3, Płock 2000, s. 19-24.
- ⁶ T.J. Gałguzka, I. Szychowski, *Płockie kamienice i ich mieszkańcy*, Płock 1994.
- ⁷ J. Drejer, *Pruska urbanistyka w Płocku – znaczenie historyczne i aktualne zagrożenia* [w:] *Retablissement – Urbanistyka pruska w Polsce i Niemczech* (Berlin - 2016) s. 234-261.
- ⁸ K. Badowski, J.B. Nycek, *Architektura Płocka*, Płock 2011.
- ⁹ W. Koński, *Płocka Petrochemia 1960-1985*, Płock 1986.
- ¹⁰ W. Serafimowicz, E. Serafimowicz, B. Trębała, *Budowa Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku* [w:] *Z dziejów Budownictwa w Płocku*, Płock 2008, s. 115-123.
- ¹¹ A. Wrońska, *Plan urbanistyczny Płocka*, „Przegląd Budowlany” 1962, nr 4-5, s. 206-209.
- ¹² Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *Płock. Urbanistyka i architektura*, Warszawa 1975.
- ¹³ J. Łabuz, *Płock roku dwutysięcznego. Podstawowe elementy rozwoju Płocka do 1985 r.*, „Notatki Płockie” 1975, nr 2, s. 3-12.
- ¹⁴ B. Czarnecki, *Możliwości i kierunki rozwoju m. Płocka*, „Notatki Płockie” 1983, nr 1, s. 56-64.
- ¹⁵ L. Wysokiński, A. Gołębniak, *Budowa geologiczna rejonu skarpy płockiej, jej geomorfologia i topografia* [w:] *Płock wczesnośredniowieczny*, Warszawa 2011, s. 39-54.
- ¹⁶ P. Gryspanowicz, *Płockie mosty na Wiśle*, Płock 2017.
- ¹⁷ W. Serafimowicz, E. Serafimowicz, B. Trębała, *Budownictwo jako element rozwoju i zmiany struktury przestrzennej w Płocku*, [w:] *Z dziejów Budownictwa w Płocku*, Płock 2008, s. 85-94.
- ¹⁸ [b.a.] Historia Płocka – https://pl.wikipedia.org/wiki/Historia_P%C5%82ocka [dostęp: 03.04.2018 r.].

AN OUTLINE OF SPATIAL DEVELOPMENT PLANNING IN PŁOCK

Summary

The article constitutes an outline of urban information about Płock, particularly from the beginning of the Second Partition of Poland, when the city fell under Prussian occupation and three Prussian city planners decided to transform medieval Płock into a modern city. Further development of the city took place during the existence of the Duchy of Warsaw and the Kingdom of Poland under Russian rule, particularly from the beginning of the 19th century. Interwar period is another important time in the development of the city, in which crucial structures, such as railways, road-rail bridge, river shipyard, etc. were established. However, due to the outbreak of the Second World War, these facilities failed to yield intended economic results. After the war and the initial period of economic slowdown, the city started to develop industrially in the 1950s. In 1960 a decision to build the Mazovian Refinery and Petrochemical Works accelerated the process as industrial growth necessitated the development of new housing estates. Following a period of prosperity in the 1970s, there was a huge socio-economic crisis in the 80s. In 1989 the Third Polish Republic, independent of the Soviet Union, was established. As a result, after the transition period, democracy and free market economy, were implemented, which in turn brought about another economic recovery, especially after Poland joined European Union in 2004.